

Vzácné plyny

Charakteristika

- mezi vzácné plyny se řadí: helium (He), neon (Ne), argon (Ar), krypton (Kr), xenon (Xe), radon (Rn) a oganesson (Og)
- patří do 18. skupiny PSP
- tvoří rozhraní mezi nejvýraznějšími kovy a nekovy
- jsou monoatomické, netvoří bimolekulové prvky

Výskyt v přírodě

- helium se nachází v plynných uhlovodících, uhlí a zemním plynu
- argon tvoří atmosféru (asi 1%)
- radon se vyskytuje v podloží

Elektronová konfigurace a elektronegativita

- valenční vrstva je $ns^2 np^6$, výjimkou je helium, jehož konfigurace je $1s^2$
- mají vysokou hodnotu ionizační energie a záporné hodnoty elektronové afinity
- elektronegativita vzácných plynů je vysoká, u helia dokonce vyšší než fluor
- elektronegativita je dána součtem elektronové aktivity a ionizační energie, vydělená dvěma (např. helium má vysokou ionizační energii a nulovou hodnotu elektronové afinity, proto má ve výsledku vyšší elektronegativitu než fluor)
- helium – 5; neon 4,5; argon – 3,5; krypton – 3,2 a xenon 2,5

Vazebné možnosti

- do roku 1962 se nepodařilo vytvořit žádnou sloučeninu, pouze předpovídali vznik fluoridu xenonového a fluoridu kryptonového
- mají plně zaplněnou valenční vzabu, proto nemají potřebu vytvářet vazby a měnit svou elektronovou konfiguraci

Vlastnosti a charakteristika

Helium (${}^2\text{He}$)

- je bezbarvý plynný prvek, bez chuti a zápachu
- tvoří 23 % vesmíru
- v tekutém stavu je supratekuté a supravodivé
- supratekutost = látka má nulovou viskozitu, nastává při lambda-teplotě (2,17 K), dokáže vytékat z otevřené nádoby v opačném směru gravitace

Neon (${}^{10}\text{Ne}$)

- bezbarvý plyn, bez chuti a zápachu
- druhý nejrozšířenější plyn v zemské kůře

- má tři stabilní izotopy

Argon ($_{18}\text{Ar}$)

- bezbarvý plyn, bez chuti a zápachu
- rozpustnější než kyslík, lépe rozpustný v nepolárních organických rozpouštědlech
- má 3 stabilní izotopy

Krypton ($_{36}\text{Kr}$)

- stejné vlastnosti jako předešlé plyny
- dobře rozpustný ve vodě
- má 6 stabilních izotopů

Xenon ($_{54}\text{Xe}$)

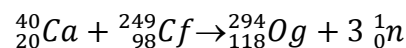
- bezbarvý, bez chuti a zápachu
- je silné oxidační činidlo
- dobře rozpustný ve vodě

Radon ($_{86}\text{Rn}$)

- plyn, bez barvy, chuti a zápachu
- vzniká při rozpadu radia a uranu
- je radioaktivní
- dobře rozpustný ve vodě

Oganesson ($_{118}\text{Og}$)

- poprvé syntetizován v Dubnu, objeven v roce 2002, publikován v roce 2006
- název podle J. C. Oganessjana
- není velmi prostudován

Sloučeniny

- nejvíce prostudovány u xenonu, sloučeniny helia a neonu nejsou známy

Klathráty

- sloučeniny s nestechiometrických složením
- stálé, nejvíce jsou tvořené kryptonem, xenonem a argonem společně s hydrochinonem a vodou
- hydrochinon je spojen vodíkovými vazbami v krystalové mřížce, uvnitř je vmezeřena molekula plynu (mezi nimi van der Waalovy síly)
- užívají se při skladování a pracování se vzácnými plyny

Halogenidy

- nejvíce s fluorem, jsou bezbarvé a krystalické

XeF₂ – fluorid xenonnanatý

- fluorační činidlo, při přítomnosti zásady dochází k okamžitému rozkladu
- roztok je silné oxidační činidlo

XeF₄ – fluorid xenoničitý

- vzniká zahříváním xenonu a fluoru
- silné fluorační činidlo

XeF₆ – fluorid xenonový

KrF₂ – difluorid kryptnatý

KrF₄ – fluorid kryptoničitý

Oxidy

XeO₃ – oxid xenonový

- vznik hydrolyzou
- explozivní, bezbarvá, krystalická látka

XeO₄ – oxid xenoničelý

- nestabilní plynná látka

Kyseliny, soli a další sloučeniny

H₂XeO₄ – kyselina xenonová

BaKrO₄ – kryptonan barnatý

XeO₂F₂ – difluorid – dioxid xenonový

Xe(OH)₂ – hydroxid xenonový

Cs[XeF₇] – heptafluoroxenonan cesný

Příprava a výroba

- všechny vzácné plyny se získávají frakční destilací zkapalněného vzduchu
- helium se vyrábí zkapalnění zemního plynu
- radon získáváme z chloridu radnatého

Použití

Helium

- raketová technika, urychlovače, nahradil vodík v balonech (ale je drahý, proto pouze v meteorologických balonech)
- plnění potápěčských lahví

Argon

- ochranná atmosféra při svařování a práci s hořlavina
- indukčně vázané plazma (ICP), přesnost v analytické chemie

Radon

- léčení pohybového aparátu, lázně

Krypton

- vyšetřování plic v nukleární medicíně

Neon, argon, krypton a xenon

- dříve v žárovkách, nyní světelné reklamy, výboj je barevný
- helium červené, neon oranžový, argon modrý, krypton fialový a xenon modro-fialový